

Etik för ekonomer och civilekonomer

En kartläggning av etikutbildningen vid svenska
högskolor och universitet

Tomas Brytting och Andreas Linderyd

ARBETSRAPPORTSERIE NR 69

Etik för ekonomer och civilekonomer

En kartläggning av etikutbildningen vid svenska högskolor
och universitet

Tomas Brytting och Andreas Linderyd

Ersta Sköndal högskola
Stockholm, maj 2010

Publicerad av Institutet för organisations- och arbetslivsetik
Ersta Sköndal högskola

Copyright © 2010 Tomas Brytting och Andreas Linderyd
ISSN 1402-277X, URN:NBN:se-2010-22
Produktion: Lena Blomquist

Förord

I examensordningen för den nya civilekonomutbildningen¹ kan man bland annat läsa följande:

För civilekonomexamen ska studenten

visa förmåga att inom det valda ekonomiområdet göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga och samhällsliga frågor såsom de mänskliga rättigheterna och etiska aspekter samt visa medvetenhet om etiska aspekter på forsknings- och utvecklingsarbete.

Det finns med andra ord numera ett formellt krav på ett inslag av etik i de utbildningar som leder fram till en civilekonomexamen. Detta formella krav har inte närmare preciserats.

När civilekonomexamen infördes 2007, ansökte följande lärosäten om examinationsrätten: Blekinge tekniska högskola, Göteborgs universitet, Högskolan i Borås, Högskolan Dalarna, Högskolan på Gotland, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Skövde, Högskolan Väst, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Mälardalens högskola, Stiftelsen Högskolan i Jönköping, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Växjö universitet och Örebro universitet.

I dag har följande lärosäten denna examinationsrätt²:

Högskolan i Borås, sedan 2009
Ekonomihögskolan vid Linnéuniversitetet, Kalmar/Växjö, sedan 2009
Göteborgs universitet
Högskolan i Halmstad, sedan 2009
Handelshögskolan i Jönköping, sedan 2009
Linköpings universitet
Luleå tekniska universitet, sedan 2008
Lunds universitet
Stockholms universitet
Umeå universitet
Örebro universitet, sedan 2008

Hur har kravet på etik i civilekonomutbildningarna fångats upp i praktiken? Vilket etikinslag finns det i övriga ekonomutbildningar i Sverige?

Intresset för etik ökar bland Sveriges civilekonom- och ekonomstudenter. Det visar denna

¹ Förordning om ändring i förordningen (2006:1053) om ändring i högskoleförordningen (1993:100), SFS 2006:1324.

² Det kan skapa en viss förvirring att Handelshögskolan i Stockholm inte finns med i denna uppställning trots att de enligt sin egen uppgift examinerar "civilekonomer". Men detta görs således utanför den statliga examinationsordningen. I den här rapporten har vi behandlat Handelshögskolans examen som en "ekonomexamen".

undersökning av 22 ekonomiska institutioner och två ingenjörsutbildande lärosäten – KTH och Chalmers – runt om i Sverige. Men ambitionsnivån på landets högskolor och universitet varierar.

Studien följer upp en liknande undersökning från 2002.³ Den gången var det Handelshögskolan i Stockholm som utredde etikundervisningen vid de företagsekonomiska institutionerna i Sverige. Liksom den gången har även denna studie utförts på uppdrag av fackförbundet Civilekonomerna. Arbetet har gjorts av Tomas Brytting och Andreas Linderyd vid Institutet för organisations- och arbetslivsetik (IOA) vid Ersta Sköndal högskola.

Nedan redovisas först några metodanmärkningar och därefter undersökningen i sin helhet tillsammans med våra kommentarer och tolkningar av materialet. Här återfinns även våra iakttagelser av eventuella skillnader mellan civilekonom- respektive ekonomexamen och skillnader mellan vår undersökning och den som gjordes 2002. Därefter redovisas svaren för varje lärosäte för sig. Rapporten avslutas med en sammanfattande kommentar.

CIVILEKONOMERNA

³ Tullberg, J: *Etik i ekonomundervisningen – En studie över verksamheten vid svenska lärosäten*. Centrum för etik och ekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm, 2002.

Innehåll

FÖRORD	3
English summary	7
Metodanmärkningar	9
SAMMANFATTNING AV ENKÄTSVAREN	11
Kursernas omfattning	11
Antal kurspoäng i etik som är obligatoriska	11
Antal kurspoäng i etik som är frivilliga	11
Etik i andra kurser	12
Kursernas inriktning	12
Civilekonomutbildningar	12
Ekonomiutbildningar	13
Reflektioner	14
Kursernas analysnivå	14
Reflektioner	14
Undervisningsform och examination	15
Litteratur	15
Reflektioner	16
Förändringar under nuvarande läsår	17
Förändringar under de senaste fem åren	17
Formgivarna	17
Reflektioner	18
Reaktioner från studenterna	18
REDOVISNING AV RESPEKTIVE LÄROSÄTE	21
Akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling vid Mälardalens högskola	21
Blekinge tekniska högskola	21
Ekonomihögskolan vid Linnéuniversitetet i Kalmar	21
Ekonomihögskolan vid Lunds universitet	22
Handelshögskolan i Stockholm	22
Handelshögskolan vid Göteborgs universitet	23
Handelshögskolan vid Karlstads universitet	23
Handelshögskolan vid Umeå universitet	24
Handelshögskolan vid Örebro universitet	24
Högskolan Dalarna	25
Högskolan i Borås	25
Högskolan i Gävle	25
Högskolan i Halmstad	26
Högskolan i Skövde	26
Högskolan Kristianstad	26
Högskolan på Gotland	27

Högskolan Väst	27
Internationella handelshögskolan i Jönköping	28
Linnéuniversitetet i Växjö	29
Linköpings universitet	29
Luleå tekniska universitet	30
Mittuniversitetet	30
Campus Östersund	30
Stockholms universitet	31
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU	31
Södertörns högskola	32
Uppsala universitet	32
Jämförelsematerial	32
Chalmers tekniska högskola	32
Kungliga tekniska högskolan, KTH	33
AVSLUTANDE REFLEKTIONER	35
Frivillig, valbar eller integrerad etikutbildning?	35
Finns det kompetens?	36
Bologna?	37
BILAGA A	38
BILAGA B: Frågeformulär om civilekonomutbildningen	39
BILAGA C: Frågeformulär om ekonomutbildningen r	42
PUBLICERAT AV MEDARBETARE VID IOA	45

English summary

Ethical issues in business and in working life are constantly highlighted and discussed in business organisations, business offices and in the media. This survey investigates how this interest is reflected at Swedish universities.

The study is commissioned by Civilekonomerna – The Swedish Association of Graduates in Business Administration and Economics – and designed to give an overview of how ethics has been included in education in Business and Economics at the university level. Our work is also inspired by the decision by The Swedish National Agency for Higher Education to make it compulsory to include ethical issues when designing educational programs for a Degree of Master of Science in Business and Economics.

All in all 28 universities and university colleges received the questionnaire. Out of these, 24 responded. Two questionnaires were sent in order to cover both the Bachelor and the Master level.

Our respondents confirmed a rising interest in ethical issues – in general as among students. However, only two of them had a compulsory course at the Master level and 7 had compulsory courses at the Bachelor level. The size of these courses ranged from roughly 1 day to 5 weeks. 13 respondents offered elective courses in ethics.

Many commented that ethical issues were best treated within the framework of other courses and not in a specific ethics course.

One question dealt with the primary focus of the ethics course. The most common alternatives were a focus on practical exercises, brand management and moral philosophy. The alternatives named sociobiology, neoclassical economics and psychology were rarely or never chosen.

When asked about the level of analysis in the ethics course, most respondents mentioned the individual and the societal level, CSR. Only three mentioned the industry level as the focus of analysis.

We offered nine descriptive words – both positive and negative – and asked the respondents to circle the ones most representative for the student's opinion of the ethics course. 78 percent of the chosen words were positive and in favour of the course.

This report argues in favour of a more institutionalized form of ethics training for business and economics students at the university level. Without a dedicated course in ethics it is difficult to establish the ethical dimension with some vigour in the curriculum and it is tough to inspire the faculty to develop special competence in the field.

Without structured approaches, it also becomes difficult to carry out the kind of evaluation and benchmarking that has to follow from the Bologna process.

The report ends with a recommendation to carry out similar studies in other EU-countries and/or conduct surveys of already available research in this area. This would make it possible to formulate new policies about ethics training for students in business administration and economics, i.e. at the local university level, at the national level, and at the EU level.

Metodanmärkingar

De två enkäterna skickades tillsammans med ett följebrev (Bilaga A) i december 2009 till högskolor och universitet i Sverige som utbildar civilekonomer och ekonomer. Den ena avsåg undervisningen för civilekonomexamen, den andra gällde övrig ekonomutbildning. Vi skickade även enkäter till två andra lärosäten som ger utbildningar i ekonomi: Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, KTH, och Chalmers i Göteborg.

Listan på dessa lärosäten hämtades från en kartläggning som tidigare genomförts av Civilekonomerna.¹ Utskicket ställdes till enskilda företrädare för dessa lärosäten enligt förslag från dessa lärosäten själva eller efter förslag från Civilekonomernas utredningschef Alexander Beck.

Efter flera påminnelser, både per mejl och per telefon, returnerade 24 lärosäten ifyllda frågeformulär², antingen via post eller via mejl.

En sammanställning av svaren på kryssfrågorna finns i Bilaga B (för civilekonomexamen) och Bilaga C (ekonomexamen) som även visar hur frågeformulären ser ut i sin helhet.

Med en så liten totalpopulation vore det önskvärt att få in 100 procent av formulären. Men det hade sannolikt krävt mer tid och ett annat upplägg. Bara att få in så många som 24 av 28 enkäter har krävt en stor arbetsinsats och många påstötningar.

Förklaringen – förutom en generell enkät-trötthet – är nog att respondenterna inte själva ser relevansen i undersökningen. Det i sin tur kan hänga ihop med metoden; att använda en relativt enkel enkät med flervalsfrågor på ett ämnesområde som är stort och komplext – möjligen även kontroversiellt på vissa lärosäten. Det kan då uppfattas som problematiskt att ge enkla svar på svåra frågor.

Detta – metoden med kryssfrågor generellt – innebär att vi uppmanar till försiktighet när det gäller att dra generella slutsatser utifrån det redovisade materialet. Vi menar dock att det utgör en intressant kartläggning av ett nuläge.³ Det går även att göra vissa jämförelser med den tidigare studien från 2002 och i något fall även mellan civilekonomutbildningar och ekonomutbildningar i vårt material.

Svaren på frågorna speglar läsåret 2008–2009, men även förändringar under de senaste fem åren framgår av svaren.

1 *Nordiska akademiska ekonomutbildningar 2009*, Civilekonomerna, 2009.

2 Örebro, Jönköping, Gotland, Kalmar, Halmstad, Uppsala, SLU, Dalarna, Gävle, Lund, Stockholms universitet, Handels Sthlm, Skövde, Borås, Umeå, Växjö, Chalmers, KTH, Linköping, Kristianstad, Blekinge tekniska högskola, Handels i Göteborg, Högskolan väst (Trollhättan)

3 Ett fåtal utbildningar ska eller har just startats.

Sammanfattning av enkätsvaren

Kursernas omfattning

Antal kurspoäng i etik som är obligatoriska

Högskolan i Gävle, Internationella handelshögskolan i Jönköping och Högskolan på Gotland har obligatoriska kurser i etik om 7,5 högskolepoäng. För ekonomerna i Örebro och Karlstad är 3 poäng obligatoriska och i Kristianstad läser man 2,5 poäng. Alla ekonomer vid Högskolan Väst läser 1,5 poäng etik. I Skövde deltar dessutom 120 ekonomer i en kurs där man uppger att det ingår 0,2 (sic!) poäng etik.

Antalet ekonomistudenter som läste en obligatorisk kurs i etik uppgick till 680. Enligt denna undersökning såg fördelningen ut så här: Gävle 120, Gotland 100, Jönköping 140, Skövde 120, Trollhättan 200. Karlstad och Kristianstad har inte uppgett hur många som läser den obligatoriska kursen.

Av de lärosäten som ger civilekonomexamen har bara två – Jönköping och Örebro – en obligatorisk kurs i etik. 300 studenter läser de kurserna.

Någon form av obligatorium berörde således 840 studenter vid de undersökta lärosätena.

Antal kurspoäng i etik som är frivilliga

För den som läser vid Stockholms universitet och Högskolan på Gotland är det möjligt att själv plocka ihop 15 poäng etik. Vid flera lärosäten går det även att skriva uppsats i ämnet. Vid Handelshögskolan i Örebro kan man skriva uppsats om antingen 15 eller 30 poäng.⁴

Handelshögskolan vid Umeå universitet ger en kurs om 7,5 poäng. Två nya kurser i etik om 7,5 poäng planeras på civilekonomutbildningen i Borås.

I Jönköping och Umeå ges ekonomstudenterna möjlighet att läsa 7,5 poäng. På Linnéuniversitetet i Kalmar går det bra att ta 7,5 på distans, på Handelshögskolan i Stockholm 3 poäng och på Högskolan i Skövde kan man välja att läsa 1 poäng i ämnet.

Från Högskolan på Gotland rapporterar man mer positiva studentreaktioner från de frivilliga kurserna än från den obligatoriska introduktionskursen. Frågan är om detta enbart förklaras av att de förra studenterna helt enkelt är mer intresserade av ämnet eller om ökade kunskaper ger en positivare inställning till ämnet.

⁴ Man bör komma ihåg att det för civilekonomexamen krävs en 30-poängsuppsats.

Noteras kan också att Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, erbjuder en kurs på 5 poäng, Chalmers tekniska högskola och Kungliga tekniska högskolan erbjuder varsin valbar kurs i företagsetik för programstudenter i industriell ekonomi. Även agronomer och civilingenjörer – som vi valt att göra en översiktlig jämförelse med – har alltså möjlighet att få med sig lite etik i sin utbildning.

Etik i andra kurser

Uppsala universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet och Högskolan i Dalarna nämner explicit att det är bättre att diskutera etiska frågeställningar inom ramen för kurser, än att erbjuda specifika kurser i företagsetik. Liknande kommentarer kommer från flera lärosäten. I huvudsak uppges två förklaringar. Antingen argumenteras det för att all undervisning innehåller moment av etik – och därför är det onödigt med enskilda kurser i ämnet. Eller så framhålls att det saknas kompetens och resurser på lärosätet för att anordna en särskild kurs i ämnet.

I 2002 års rapport nämns det att ambitionen bakom att förändra etikutbildningen från en frivillig 5-poängskurs till en obligatorisk 2-poängskurs vid Handelshögskolan i Stockholm var att ge etikfrågorna ett större genomslag. Deras erfarenhet i dag är att studentintresset har ökat men att skolledningens intresse snarare har sjunkit efter denna förändring. I dag har även 2-poängskursen lagts ner och ämnet ingår nu i andra kurser. Det framgår också av deras svar att det är den enda högskolan där studenterna kan uppfatta etikinslaget i utbildningen som ”orealistiskt”.

Utan att dra alltför långtgående slutsatser bör man åtminstone diskutera om detta är ett resultat av ett visserligen obligatoriskt men allt för snålt utformat etikinslag – som därmed får svårt att hinna med att tydliggöra sin koppling till andra ämnesområden och förmedla sin egen relevans. Ämnet kan naturligtvis även få svårt att upprätthålla sin status på lärosätet när den tilldelats ett så litet utrymme i kursplanen. Vi återkommer till denna fråga i vår avslutande kommentar.

Kursernas inriktning

Lärosätenas företrädare kan i frågeformulären (fråga 2) ange om något i kurserna betonas *i hög grad*, *delvis* eller *inte alls*.

Inriktningarna som föreslås är *etiska fallstudier*, *praktiska övningar*, *moralfilosofiska perspektiv*, *neoklassisk nationalekonomi*, *varumärkesvård/affärsmöjligheter*, *sociologisk värderelativism*, *psykologiska perspektiv* och *sociobiologiskt perspektiv*.

Civilekonomutbildningar

Svaren för civilekonomutbildningen i kategorin *i hög grad* fördelas så här:

Praktiska övningar	3
Varumärkesvård/affärsmöjligheter	2
Moralfilosofiska perspektiv	2
Etiska fallstudier	1

Två lärosäten (Umeå och Växjö) betonar *marknadsföring* och i Göteborg nämner man *organisationsteori* som inriktning.

I svarsalternativet *till viss del* har fyra lärosäten prickat för *etiska fallstudier* och *sociologisk värderelativism*. Övriga alternativ har fått 3 markeringar utom *varumärkesvård/affärsmöjligheter* som fått 2.

Flest markeringar i kategorin *inte alls* får *neoklassisk nationalekonomi*, *psykologiskt* och *sociobiologiskt perspektiv*. Det liknar resultatet i 2002 års undersökning.

Noteras kan att samtliga lärosäten svarat att man ägnar sig *i hög grad* eller *till viss del* åt praktiska övningar.

Ekonomiutbildningar

Antal svar för ekonomutbildningen i kategorin *i hög grad* fördelas enligt följande:

Moralfilosofiska perspektiv	6
Praktiska övningar	4
Varumärkesvård/affärsmöjligheter	3
Etiska fallstudier	2
Sociologisk värderelativism	1
Psykologiska perspektiv	1

En institution – Umeå – betonar *i hög grad* företagsekonomi, konsumentbeteende, marknadsföring som kursens inriktning.

Svarsalternativet *till viss del* domineras av *etiska fallstudier* och *varumärkesvård/affärsmöjligheter*. Medan 9 lärosäten markerat detta, har 8 stycken noterat *moralfilosofiska perspektiv* och *sociologisk värderelativism*. 6 stycken betonar till viss del *praktiska övningar*, 5 stycken *neoklassisk nationalekonomi* och 4 stycken ett *sociobiologiskt perspektiv*.

Flest markeringar i kategorin *inte alls* får *sociobiologiskt perspektiv* och det *neoklassiska perspektivet*.

Reflektioner

Svarsalternativen beskrivs av grova generella begrepp, som dessutom överlappar varandra. Det är därför ytterst vanskligt att tolka dessa svar. Att ”moralfilosofi” framstår som det teoretiska perspektiv som får störst utrymme i etikundervisningen för ekonomstudenterna kan knappast förvåna. Att teoretiska moment länkas samman med etiska fallstudier och egna praktiska övningar är inte heller överraskande. Värt att notera är att så många uppger att etiken behandlas instrumentellt, som ett inslag i varumärkesarbetet och som en affärsmöjlighet.

Att de företagsetiska frågorna av så många inte diskuteras alls utifrån neoklassiska modeller bör möjligen noteras. (Det gjordes för övrigt även i 2002 års rapport.) Det kan betyda att de ansvariga för utbildningarna inte anser att de företagsetiska frågorna restlöst kan reduceras till affärsstrategiska frågor eller lösas med rationella kalkyler utifrån ett förmodat egenintresset.

En annan iakttagelse – som även den måste förses med stora reservationer – är att civilekonomutbildningarna förefaller ha en mer praktisk inriktning än övriga ekonomutbildningar – något som knappast förvånar då denna examen är en yrkesexamen medan ekonomutbildningarna leder till en allmän examen.

Kursernas analysnivå

Här (fråga 3) har man kunnat välja mellan fyra nivåer: (1) *företagsetik som värderingar och ställningstaganden för den enskilda medarbetaren*; (2) *företagsetik på organisationsnivå, t ex interna regler och värdebaserat ledarskap*; (3) *företagsetik som branschfrågor*; och (4) *företagsetik som ett bredare samhällsansvar – CSR*.

Bland de svar som lämnats hamnar fokus på den enskilda medarbetaren och på det bredare samhällsansvaret. Noteras kan att bara en av civilekonomutbildningarna – Stockholms universitet – markerar företagsetik som branschfrågor i hög grad – och att det bara är ett lärosäte – Linnéuniversitetet i Växjö – som inte alls ägnar tid åt CSR-frågor i undervisningen.

Reflektioner

När det gäller ekonomutbildningarna ges företagsetik som branschfrågor knappt något utrymme alls – utom i Göteborg och Karlstad. Det här är intressant med tanke på att det ofta är ”branschen” som står i fokus när näringslivet granskas i media. Finansbranschen, byggnadsbranschen, läkemedelsbranschen osv diskuteras som kollektiv oavsett om det gäller vissa (sub-)kulturella uttryck, sociala eller miljömässiga konsekvenser av verksamheten eller exempelvis konkurrensbegränsning. Även när så kallade stödstrukturer för moralen diskuteras – lagar, etiska koder, granskningsorgan etc – återfinns de ofta på branschnivån. Företag kan till och med efterfråga sådana stöd under förutsättning att de fungerar konkurrensneutralt, vilket i klartext betyder att de måste införas på branschnivå.

Att dessa aspekter inte tycks återspeglas i uppläggnings av etikutbildningen, vare sig nu eller 2002, är en smula anmärkningsvärt.

Undervisningsform och examination

Föreläsningar, seminarier och projektarbete, det är de former för undervisningen som uppgiftslämnarna haft att välja bland på fråga 4. Svaren visar att föreläsningar och seminarier står högst i kurs. På tre högskolor – Borås, Gävle och Kristianstad – står projektarbete inte alls på agendan för ekonomstudenterna, vare sig enskilt eller i grupp.

När det gäller examinationsformen är fördelningen jämn mellan deltagande, skriftlig eller muntlig tentamen och uppsatsskrivande.

Litteratur

Omfattningen litteratur varierar kraftigt, även mellan kurser med samma antal högskolepoäng. Civilekonomstudenter som läser etik läser allt från 100 till 2 000 sidor. För ekonomstudenterna är antalet sidor något lägre. Det varierar ungefärligt från 20 – vilket förefaller orimligt lågt – till 1 500 sidor.

Tio lärosäten har lämnat litteraturlistor för sina kurser. Flera lärosäten hänvisar till artiklar och artikelsamlingar. Här redovisas i huvudsak de böcker som används.

Ax, Johansson, Kullén. *Den nya ekonomistyrningen*. Övningsbok med lösningar, senaste upplagan. Malmö, Liber.

Bengtsson & Östberg. 2006. *Märken och människor*. Studentlitteratur, Lund.

Brenkert. George. 2008. *Marketing ethics*. Malden, MA: Blackwell.

Boatright J R. 2009. *Ethics and the conduct of business*. 6th edition. London, Pearson Education.

Bonnedahl & Sandström. *Ekonomi och moral – vägar mot ökat ansvarstagande*. Malmö, Liber.

Brytting Tomas. 2005. *Företagsetik*. Malmö, Liber.

Chang Leslie. 2009. *Factory girls: voices from the heart of modern China*. Paperback. New York, MacMillan.

Collste Göran. 2002. *Inledning till etiken*. Studentlitteratur, Lund.

Jacobsen & Thorsvik & Sandin. 2008. *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund, Studentlitteratur.

Johnson, Scholes, och Whittington. 2008. *Exploring Corporate Strategy*. Pearson Higher Education.

Kotler & Armstrong. 2007. *Marketing. An Introduction*. Pearson.

MacIntyre Alasdair. 1981. *After Virtue*.

Norman Wayne & MacDonald Chris. 2004. *Getting to the Bottom of Triple Bottom Line*. Business Ethics Quarterly. Vol & 14 Issue 2, s. 243–262.

Schäder G. 2006. *Prissättning*. Stockholm, Bonnier.

Rivoli Pietra. 2009. *The travels of a T-shirt in the global economy*. Wiley.

Squires Susan. 2003. *Inside Arthur Anderson – shifting values, unexpected consequences*. Prentice hall.

Thurén Torsten. 2007. *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö, Liber.

Wilson Alan, Valarie A. Zeithaml, Mary Jo Bitner, Dwayne D. Gremler. 2008. *Services marketing integrating customer focus across the firm*. London: McGraw-Hill.

Flera institutioner uppger att ytterligare läsning i form av artiklar och annat material tillkommer.

På Handelshögskolan i Stockholm ingår att läsa en valfri hållbarhetsredovisning av svenskt företag.

Uppsala universitet har bifogat en omfattande litteraturlista men uppger ändå att man inte har någon specifik kurs i etik.

Reflektioner

Ska man våga säga något enbart utifrån titlarna i en sådan här sammanställning är det att några texter verkar ge en bred översikt över olika moralfilosofiska angreppssätt men andra tycks hämtade ur ett mer renodlat företagsstrategiskt eller marknadsföringsinriktat perspektiv. Föga förvånande handlar flera av dem om varumärkesstrategi. En jämförelse med motsvarande lista hämtad ur 2002 års rapport förstärker den bilden, nämligen att många kursböcker tycks ligga utanför moralfilosofin. Detta är förvånansvärt eftersom så många lärosäten tidigare i vår enkät svarat att etikutbildningen i hög grad inriktas på moralfilosofiska perspektiv. Utan moralfilosofiska grunder är det illa ställt med den basen i företagsetikutbildningen. En snabb bedömning av artikelsamlingarna nyanserar dock detta en smula.

Förändringar under nuvarande läsår

De flesta lärosäten uppger att det inte finns några signifikanta skillnader jämfört med fjolåret (fråga 7). Överlag studerar ungefär lika många studenter etik som under läsåret 2007–2008.

Några anger dock att förändringar skett. I Skövde ges mer utrymme än tidigare för att diskutera företagets roll i samhället och fler väljer att fördjupa sig inom CSR. Umeå har mer fokus på individen och på ”problem med nuvarande marknadsparadigm”, vilket kan tolkas som att etikens plats i det marknadsekonomiska systemet uppmärksammas mer än tidigare. Vid Högskolan på Gotland ägnas mer tid till frågor om hållbar utveckling. I Kalmar läser fler etik än tidigare, vilket delvis förklaras av att kursen på distans når fler studenter. I Göteborg görs ett annat urval av litteratur.

Väsentliga förändringar är också – som vi tidigare konstaterat – att Luleå tekniska universitet och Örebro universitet införde civilekonomexamen 2008 och Borås, Halmstad och Jönköping sedan 2009.

Förändringar under de senaste fem åren

På fråga 8, om intresset stigit eller minskat de fem senaste åren, är svaret tydligt: Det ökar! Denna expansionistiska uppfattning fanns för övrigt redan 2002. Ett intressant svar ges av Handelshögskolan i Stockholm. Där uppger man att det finns ett växande intresse bland studenterna, men att skolledningens intresse för etik verkar sjunka.

Borås, Gävle, Göteborg, Kalmar, Linköping, Jönköping, Örebro och Uppsala universitet vittnar om ett betydligt större intresse i dag. Handelshögskolan i Umeå tror att intresset växer, men drar sig för att uttala det med säkerhet eftersom etikkursen är relativt ny.

Högskolan på Gotland rapporterar inte förändringar bland studenterna, men säger att det i lärarkåren finns en ökad medvetenhet i etiska frågor och att fler förstår värdet av att utbilda ekonomer med större referensramar.

Vid Högskolan Väst tycker man inte att intresset för etik ökar. Tvärtom anser man att toleransen för oetiska förhållningssätt ökat under de senaste åren.

Bara ett lärosäte – Stockholms universitet – uppger att engagemanget inte förändrats nämnvärt under de åtta år som företagsetik funnits på schemat.

Formgivarna

På den del av fråga 8 som handlade om vad som påverkar utformningen av undervisningen, fick lärosätena välja mellan (1) *politiska behov och önskemål*, (2) *företagens behov och önskemål*, (3) *studenternas behov och önskemål*, (4) *fakultetens behov och önskemål*. Uppgiften var att ringa in det troligaste alternativet, vilket resulterade i följande svar:

Civilekonomutbildningar

Politikerna 3

Studenterna 2

Fakulteten 1

Ekonomutbildningar

Studenterna 5

Företagen 4

Politikerna 2

Fakulteten 2

Reflektioner

Att så pass många civilekonomutbildningar valde alternativet *politiska behov och önskemål* och att ingen valde *företagens behov och önskemål*, är överraskande och borde kanske undersökas närmare. Man undrar i vilken form företagets behov och önskemål i så fall når/inte når lärosätet. Kanske menar man bara att etik nämns i de nya examinationskraven, eller att uppmärksamheten på de företagsetiska frågorna är så pass stor i dag att det finns ett allmänintresse som rimligen även inkluderas i alternativet *politiska behov och önskemål*?

Frågan fanns inte med i 2002 års undersökning.

Reaktioner från studenterna

Jämfört med svaren 2002 tycks fler lärosäten i dag utvärdera etikutbildningen. Följande högskolor och universitet har i vår undersökning svarat att man gjort utvärderingar:

Handelshögskolan i Umeå

Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Internationella handelshögskolan i Jönköping

Högskolan på Gotland

Linnéuniversitetet i Kalmar

Linköpings universitet

Sveriges lantbruksuniversitet

Högskolan i Gävle

Stockholms universitet.

I dessa utvärderingar får undervisningen positiva omdömen. Det uppges vara relevant och givande att läsa etik. Handelshögskolan i Umeå konstaterar att kurserna leder till fler uppsatser i ämnet. Högskolan på Gotland säger att studenterna är mer positiva till innehållet i de frivilliga kurserna än i den obligatoriska introduktionskursen. I Jönköping visar sedvanliga kursutvärderingar på ”relativt okej resultat”. Högskolan i Borås slår bara fast att all undervisning utvärderas.

Vi bad även högskolornas företrädare att ange vad de trodde om studenternas syn på etikundervisningen genom att välja bland flera olika påståenden. Svaren fördelades så här:

Civilekonomstudenter

Ögonöppnare	5
Affärsmässigt relevant	3
Användbar i vardagen	3
Ökar förståelsen för näringslivet	2
Provocerande	2
För teoretisk	2
Onödig	1
Orealistisk	0
Trist	0

Ekonomstudenter

Användbar i vardagen	8
Ögonöppnare	8
Affärsmässigt relevant	6
Ökar förståelsen för näringslivet	5
Provocerande	4
Onödig	2
För teoretisk	2
Orealistisk	1
Trist	0

Annat: Ger förståelse för olika etiska ställningstaganden (1); intressant (1).

Överlag tror således lärosätena att undervisningen uppfattas positivt av studenterna. Av det totala antalet valda beskrivningsord så var 78 procent positiva, men med en skillnad mellan civilekonomutbildningarna (72 procent positiva) och ekonomutbildningarna (81 procent positiva).

Den här frågan fanns inte med i 2002 års rapport så vi vet inget om eventuella förändringar över tiden. Uppsala universitet kommenterade dock den gången enkäten med följande: ”Kontakt med tidigare studenter visar ökad medvetenhet om de etiska frågorna i praktiskt yrkesliv och vad gäller svårighet och betydelse.” Man skulle kunna tolka detta som att verklighetens komplexitet även innehåller etiska problem som utbildningens med nödvändighet mer teoretiska innehåll inte förmår behandla fullt ut.

Redovisning av respektive lärosäte

Akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling vid Mälardalens högskola

Ingemar Haglund

Box 883

721 23 Västerås

021 10 14 77

ingemar.haglund@mdh.se

Lärosätet har inte lämnat några uppgifter.

Blekinge tekniska högskola

Anders Hederstierna

Box 520

372 25 Ronneby

0457 38 56 38

anders.hederstierna@bth.se

Ger inte någon specifik kurs i företagsetik. Däremot har lärosätet två kurser i Intellectual Property Rights.

Ekonomihögskolan vid Linnéuniversitetet i Kalmar

Katarina Zambrell & Mikael Lundgren

391 82 Kalmar

0772 28 80 00

katarina.zambrell@lnu.se

Inga ekonomer i Kalmar behöver läsa etik. Däremot erbjuds en frivillig kurs om 7,5 poäng på distans. 25 ekonomer, motsvarande 3 procent av programstudenterna, väljer

att läsa den. Moralfilosofin får mest utrymme och i fokus är företagsetik för medarbetaren och företagsetik i ett samhällsperspektiv. Etik kursen har fått positiva reaktioner och de utbildningsansvariga ser gärna att etiska perspektiv även lyfts fram i andra kurser på högskolan.

Ekonomihögskolan vid Lunds universitet

Klas Fregert

Nationalekonomiska institutionen

Box 7080

220 07 Lund

046 222 00 00

klas.fregert@nek.lu.se

Den första och obligatoriska terminen i företagsekonomi innehåller en delkurs med etiska diskussioner om företagets roll i samhället. Kursen syftar till att sätta in det företagsekonomiska ämnet i ett bredare, samhälleligt, perspektiv. Frågor som diskuteras är vilken typ av kunskap företagsekonomi utgör och hur olika ämnesområden kan integreras, hur ekonomiska frågor kan ses ur ett etiskt perspektiv och företagets sociala ansvar. I övrigt inga specifika och obligatoriska kurser i ämnet.

Handelshögskolan i Stockholm

Peter Norberg

Box 6501

113 83 Stockholm

08 736 90 00

peter.norberg@hhs.se

Tre poäng är frivilliga sedan den obligatoriska kurs som tidigare gavs upphört. Framför allt betonas praktiska övningar och moralfilosofiska perspektiv i undervisningen. I hög grad analyseras företagsetik som värderingar och ställningstaganden för den enskilda medarbetaren, företagsetik på organisationsnivå och företagsetik som ett bredare samhällsansvar. Värt att notera är att det är företagets behov och önskemål som formar kursens inriktning. En trendspaning är att studenternas intresse växer men att skolledningens minskar. Det anses svårt att etablera etikundervisning inom finansiell ekonomi.

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Staffan Gran och Martin Selander

Box 690

405 30 Göteborg

Cirka 50 ekonomer läser på masternivå etik vid Göteborgs universitet. Inga etikpoäng är obligatoriska, däremot är det möjligt att välja kursen Business Ethics and Sustainability om 7,5 poäng. Den inriktas till viss del på etiska fallstudier, moralfilosofiska perspektiv, varumärkesvård/affärsmöjligheter och sociologisk värderelativism. I hög grad betonas organisationsteori.

Noteras att företagsetik som branschfrågor analyseras i hög grad.

Kursen gavs första gången hösten 2008. Jämfört med andra kurser är efterfrågan stor och intresset tycks bara öka.

En förändring under nuvarande läsår är att studenterna inte längre behöver skriva uppsats som del av examinationen. En annan att en huvudbok ersatts av ett kurskompendium med ett stort antal artiklar.

Lärosätet uppger att det är fakultetens behov och önskemål som formar omfattning och inriktning på kursen.

Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Rune Brandel

Östanås 511

660 60 Molkom

Handelshögskolan vid Karlstads universitet har en obligatorisk kurs om 3 poäng. Lärosätet uppger inte hur många studenter det rör sig om, men att samtliga läser etik på introduktionsnivå. Man utgår i hög grad från etiska fallstudier och lägger stor vikt vid CSR-frågor och företagsetik för enskilda medarbetare.

Handelshögskolan förklarar att moraliska aspekter av marknadsekonomin behandlas allt mer. Tillväxtparadigmet ifrågasätts mer än tidigare och naturvärden tas med i företags-ekonomiska investeringskalkyler. Exempel är vad ett förstört naturområde är värt vid uranbrytning. Lärosätet uppger att marknadsekonomin modeller har svagheten att det som inte prissätts inte heller kostnadsförs. Det betyder, förklarar man, att investeringskalkyler blir glädjekalkyler och att vissa kostnader inte tas hänsyn till.

Vidare uppges att i huvudsak företagens behov och önskemål formar omfattning och inriktning av undervisningen. Utvärderingar visar på en blandad inställning till etikämnet. Man uppger att ekonomistuderande primärt förväntar sig att lära ”verkligheten utifrån ett snävt ekonomiskt perspektiv”, vilket medför att en del finner etiken något irrelevant.

Även lärarna uppges ha svagt intresse för undervisningen i etik. Det föranleder Rune Brandel att notera ett möjligt samband mellan ekonomutbildning och återkommande ekonomiska kriser. Studenterna laddas helt enkelt inte för att hantera etiska aspekter, utan med snävt och kortsiktigt ekonomiskt tänkande.

Handelshögskolan vid Umeå universitet

Johan Jansson

901 87 Umeå

090 786 78 72

johan.jansson@usbe.umu.se

60 civilekonomer och 90 ekonomer läser etik i Umeå varje år. Inga kurser är obligatoriska, däremot finns en frivillig kurs om 7,5 poäng. Fokus i undervisningen är företagsetik för den enskilda medarbetaren och företagsetik som ett bredare samhällsansvar. En förändring som under det nuvarande läsåret är att mer tid ägnas åt etik på individnivå och på marknads utveckling i ett etiskt perspektiv. Intresset verkar stiga bland studenterna, men kursen är så pass ny att det inte går att jämföra. Noterbart är att fler c/d/e uppsatser skrivs inom företagsetik. På frågan vad som saknas i undervisningen uppges ”riktigt bra europeiska läromedel”.

Handelshögskolan vid Örebro universitet

Kerstin Nilsson

701 82 Örebro

019 30 30 00

kerstin.nilsson.hh@oru.se

Vid Handelshögskolan i Örebro startades en ny utbildning för civilekonomer våren 2009. Civilekonomerna har en obligatorisk kurs på tre poäng och därutöver en frivillig kurs på två poäng. 160 civilekonomer och 120 ekonomer läser etik under ett läsår. Fokus i undervisningen är etiska fallstudier, praktiska övningar och moralfilosofi – och framför allt diskuteras företagsetik på organisationsnivå.

Under de senaste fem åren har antalet kurser i etik ökat och fler får med sig etiska inslag i sin utbildning. Till stor del beror det på studenternas egna önskemål och att fler ekonomer skriver uppsats inom ämnet. Det finns också en forskargrupp som forskar om företagets roll i samhället, CSR.

Högskolan Dalarna

Jörgen Elbe

781 88 Borlänge

023 77 88 00

jel@du.se

Ger inga kurser i etik. Högskolan försöker – precis som den gör i genus- och miljöfrågor – få med etik i samtliga kurser. Det framhålls att det kanske vore önskvärt att genomföra specifika kurser i ämnet men att det inte finns kompetens och resurser för detta.

Högskolan i Borås

Tina Carlson Ingdahl

501 90 Borås

033 435 40 00

Har inslag av etik i flera kurser, men ingen enskild kurs i ämnet. I hög grad inriktas undervisningen på varumärkesvård/etikens affärsmöjligheter och sociologisk värderelativism. Fokus är i hög grad på den enskilda medarbetaren, på ledarskap och interna regler. Till viss del behandlas CSR-frågor.

Två nya kurser planeras på civilekonomutbildningen, som är ny från hösten 2009. Det är Ledarskap och reflekterande etik, 7,5 poäng, och Redovisning och hållbar utveckling, 7,5 poäng. Under de senaste fem åren märks ett stigande intresse för etiska frågor.

Högskolan i Gävle

Stig Sörling

801 76 Gävle

026 64 81 15

ssg@hig.se

Högskolan i Gävle har en obligatorisk etikkurs om 7,5 poäng. Den läser 120 ekonomer varje år. I undervisningen betonas i hög grad varumärkesvård/affärsmöjligheter och företagsetik som branschfrågor. Ett ökat intresse kan märkas och utvärderingarna visar ett positivt omdöme. En bredare ingång efterlyses och diskussioner förs om ett samarbete med lärarna i religionsvetenskap.

Högskolan i Halmstad

Jenny Ståhl

Box 823

301 18 Halmstad

035 16 71 00

jenny.stahl@hh.se

Startar civilekonomprogram hösten 2010, vilket gör svaren preliminära. Det är i huvudsak politiken som driver fram ett växande intresse för etik och förhoppningen är att undervisningen ökar förståelsen för näringslivet. I Halmstad kommer tyngdpunkten läggas vid praktiska övningar. 60 civilekonomer väntas läsa etik under 2010.

Högskolan i Skövde

Stefan Tengblad

Box 408

541 28 Skövde

0500 44 88 54

stefan.tengblad@his.se

Skövdes 200 ekonomer har 0,2 obligatoriska kurspoäng i etik. En kurs på 1 poäng är frivillig. Fler studenter väljer att fördjupa sig i etik och inslaget av CSR-frågor är större än det var för fem år sedan.

Högskolan Kristianstad

Per-Olof Frick

291 88 Kristianstad

per-olof.frick@hkr.se

2,5 poäng etik är obligatoriska i Kristianstad. Studenterna läser en poäng inom kursen organisationsteori, resterande poäng fördelas på tre andra kurser. Framför allt betonas praktiska övningar och moralfilosofiska perspektiv. I huvudsak analyseras företaget, medarbetaren och samhällsansvaret. Man uppger att undervisningen fick ett uppsving 2004 och att företagen och studenterna formar omfattning och inriktning. Några specifika etikböcker används inte, däremot ingår etikkapitel i kurslitteraturen.

Högskolan på Gotland

Fredrik Sjöstrand

Cramérgatan 3

621 67 Visby

0498 29 99 00

fredrik.sjostrand@hgo.se

På Gotland är 7,5 poäng obligatoriska och 15 poäng frivilliga. I huvudsak är det etiska fallstudier, praktiska övningar och moralfilosofiska perspektiv som betonas. Företagsetik på organisationsnivå och som ett bredare samhällsansvar är fokus i undervisningen. Under det senaste läsåret har hållbarhetsfrågor blivit ett tydligare inslag. Studenternas intresse för etik har inte ändrats nämnvärt under de senaste fem åren, däremot har lärarnas medvetenhet ökat. Allt fler förstår vikten av att ekonomerna vidgar sina perspektiv. Högskolan på Gotland framhåller politiska behov och önskemål som den huvudsakliga förklaringen till att ämnet blivit mer populärt.

På högskolan eftersträvas en helhetssyn på etiken. Etikkurserna får bra respons, i varje fall de som studenterna själva väljer, men måste vävas samman bättre med varandra och andra kurser.

Högskolan Väst

Anders Eklann

461 86 Trollhättan

0520 22 35 63

073 397 51 55

anders.eklann@hv.se

På Högskolan väst är 1,5 poäng etik obligatorisk läsning. Antalet ekonomer som under ett år läser etik är omkring 200.

Till viss del betonas moralfilosofiska perspektiv, varumärkesvård/affärsmöjligheter och psykologiska perspektiv i undervisningen. Etiska fallstudier, praktiska övningar, neoklassisk nationalekonomi, sociologisk värderativism och sociologiska perspektiv finns inte alls med.

Samtidigt uppger lärosätet att studenterna får i uppgift att i mindre grupper granska etiska riktlinjer och förhållningssätt i ett företag eller en organisation. Man utgår från vad som är formulerat på hemsidan och även från intervjuer. De etiska riktlinjer som anges ska belysas utifrån ett av de teman som finns i kurslitteraturen, som makt och konflikt, kommunikation och ledarskap. Studenterna väljer själva tema och redovisning sker i tvärgruppsseminarier.

Vad gäller kursens analysnivå betonas i hög grad företagsetik på organisationsnivå, till exempel interna regler och värdebaserat ledarskap. CSR-frågor tas till viss del upp. Lärosätet anser inte att etikintresset ökar i samhället. Snarare upplever man att folk i högre grad än för tio år sedan har överseende med oetiska förhållningssätt.

Internationella handelshögskolan i Jönköping

Tomas Müllern

Box 1026

551 11 Jönköping

070 670 04 39

tomas.mullern@ihh.hj.se

I Jönköping läser 140 studenter etik. 7,5 poäng är obligatoriska för civilekonomer och i första hand är det moralfilosofiska perspektiv som betonas. Etiken fokuserar på företagsetik för den enskilda medarbetaren och på företagsetik som ett bredare samhällsansvar, CSR.

En ny civilekonomutbildning startades enligt uppgift 2009. Värt att notera är att man uppger att det är politiska behov och önskemål som formar omfattningen och inriktningen på kurserna. Etikundervisningen har ökat de senaste fem åren och ingår också i de organisationsteorikurser som erbjuds på högskolan.

För ekonomerna på högskolan är inga kurser i etik obligatoriska. Däremot kan man själv välja att läsa 7,5 poäng. Det gör 20 studenter under ett läsår, vilket är 15 procent av ekonomerna.

Linnéuniversitetet i Växjö

Viktor Magnusson

351 95 Växjö

0470 70 80 00

viktor.magnusson@lnu.se

Har inga obligatoriska eller frivilliga kurser i etik. Däremot ingår etiska inslag i företagsekonomins grunder, 15 poäng, på civilekonomutbildningen och grundläggande marknadsföring på ekonomutbildningen.

Linköpings universitet

Henrik Nehler

Programansvarig civilekonomprogrammet

IEI Företagsekonomi

581 83 Linköping

013-281609

I Linköping ges kursen Business Ethics, en frivillig kurs om 7,5 poäng som ett fåtal studenter läser. Antalet magisteruppsatser inom CSR, Corporate Governance och revision ökar kraftigt.

Lärosätet slår fast att etik är ett viktigt ämnesområde. Däremot läses det bäst integrerat med andra delkurser än som fristående kurs. Programansvariga för civilekonomprogrammet lyfter fram S Ghoshal, som i en artikel från 2005 i *Academy of Management Learning & Education* argumenterar i linje med detta. Författaren tror inte att universitetsledningar som värnar om etikämnet – och som önskar en långsiktig och ansvarsfull managementutbildning – inte når sina mål genom en kurs i Business Ethics. Ledningen borde i stället inkorporera etiken i traditionella fält som strategi, organisation, marknadsföring, nationalekonomi och finansiell ekonomi.

Civilekonomprogrammets kurser på avancerad nivå har ett flertal obligatoriska moment som inkluderar etik. Inom ekonomistyrningsinriktningen ges en vecka som behandlar Corporate governance och som examineras med flertalet case och skriftlig tentamen. Inom redovisningen ingår ett stort och poänggivande case som behandlar Enron-skandalen. I strategikurserna ingår CSR – och det lyfts fram som ett viktigt arbete för att nå uthållig konkurrenskraft. Inom finansiell ekonomi ingår etik när finansiella kriser diskuteras. Det gäller även i samtal om aktörer på riskhanteringsmarknaden och när riskbegreppet diskuteras och problematiseras.

Etik är också ett naturligt inslag på grundnivå, till exempel i metodundervisningen. Etikinslag finns även i kurser i marknadsföring, finansiell ekonomi, ledarskap och HRM och organisation.

Lärosätet hänvisar till examensförordningen, där kunskap och medvetenhet om etiska aspekter betonas.

Luleå tekniska universitet

Bo Jonsson

971 87 Luleå

bo.jonsson@ltu.se

Lärosätet har inte lämnat några uppgifter.

Mittuniversitetet

Campus Sundsvall

Helene Lundberg

851 70 Sundsvall

helene.lundberg@miun.se

Campus Östersund

Anna Sörensson

831 25 Östersund

063 16 55 53

anna.sorensson@miun.se

Lärosätet har inte lämnat några uppgifter.

Stockholms universitet

Företagsekonomiska institutionen

Bengt Gustavsson

106 91 Stockholm

08 16 20 00

bgu@fek.su.se

På Stockholms universitet läser 100 civilekonomer etik varje år. Inga kurser är obligatoriska, däremot går det bra att själv plocka ihop 15 poäng i ämnet. I hög grad betonas etiska fallstudier, praktiska övningar, moralfilosofiska perspektiv och etikens affärsmöjligheter. Stockholms universitet har haft etikundervisning i åtta år och intresset har inte förändrats nämnvärt under denna period. Utvärderingar visar att studenterna är mycket nöjda med undervisningen. Kurserna anses vara användbara i vardagen, provocerande och affärsmässigt relevanta. Vissa tycker de är onödiga och för teoretiska, inte minst den moralfilosofiska inriktningen.

Noterbart är att lärosätet medvetet väljer att inte ha obligatoriska kurser i ämnet. Påtvingad etikundervisning för omotiverade studenter ger rimligen bara negativa effekter, menar man.

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Daniel Lunneryd

Institutionen för ekonomi

Box 7013

750 07 Uppsala

018 67 10 00

daniel.lunneryd@ekon.slu.se

Här är inga kurser obligatoriska. Under två läsår har en frivillig 5-poängskurs erbjudits i ämnet, vilket ungefär 15 procent av ekonomistudenterna nappat på. Det handlar i huvudsak om en moralfilosofisk syn på etiken. Kursen har i utvärderingar fått positiva omdömen. Den anses användbar i vardagen och ökar förståelsen för olika etiska ställningstaganden.

Södertörns högskola

Institutionen för ekonomi och företagande

Bengt Lindström

Alfred Nobels allé 7

141 89 Huddinge

bengt.lindstrom@sh.se

Lärosätet har inte lämnat några uppgifter.

Uppsala universitet

Jukka Hohenthal

Företagsekonomiska institutionen

Box 513

751 20 Uppsala

Lärosätet har inga specifika kurser i etik. Däremot finns etiska inslag i samtliga kurser. Tyngdpunkten ligger på fallstudier, praktiska övningar, varumärkesfrågor och psykologiska element. Företagsetik som värderingar för medarbetaren, organisationen, branschen diskuteras liksom CSR-frågor i hög grad. De senaste åren har intresset – och trycket från studenterna – ökat väsentligt. Undervisningen har inte utvärderats, men institutionens bedömning är att den uppfattas användbar i vardagen och affärsmässigt relevant. Det är en ögonöppnare, ökar förståelsen för näringslivet.

Jämförelsematerial

Chalmers tekniska högskola

Erik Bohlin

412 96 Göteborg

031 772 12 05

erik.bohlin@chalmers.se

Erbjuder ingen enskild kurs i etik för programstudenter i industriell ekonomi. Däremot finns en frivillig kurs med inslag av etik. Den heter Etiska och sociala frågor kring genetik och bioteknik och är på 7,5 högskolepoäng.

Kungliga tekniska högskolan, KTH

Företagsetikundervisning har på KTH de senaste 6–7 åren bedrivits på två institutioner – institutionen för industriell ekonomi och filosofienheten. Läs mer på www.indek.kth.se och www.infra.kth.se/phil. Hösten 2010 ges en kurs i företagsetik på filosofienheten. Under några år gavs kursen Ethics and leadership på institutionen för industriell ekonomi. Men intresset var svalt och efter nedläggningen har varje kurs i industriell ekonomi innehållit etiska delmoment.

Avslutande reflektioner

Antalet studenter som läser ekonomi är mycket stort och intresset för etik inom dessa utbildningar tycks vara stigande. Flera civilekonomutbildningar har just startats och några nya är på gång. Civilekonomerna är ju, till skillnad från ekonomerna, ålagda att läsa etik, så ju fler civilekonomer, desto mer etik på schemat, kan man förmoda. Det återstår att se om det blir så i praktiken.

Man skulle kunna tro att uppmärksamheten på etiska frågor i näringslivet och etikens speciella omnämning i examinationsordningen för en civilekonomexamen skulle betyda att ämnet fått en egen kurs inom ramen för dessa utbildningar. Så tycks inte vara fallet. Vad betyder det: för ämnets status; för möjligheten att förmedla etisk kompetens till studenterna; för möjligheterna att utveckla kompetens i lärarkåren; för möjligheterna att utvärdera denna aspekt; för kvaliteten i utbildningen?

Frivillig, valbar eller integrerad etikutbildning?

Att etiktemat ofta diskuteras i samband med händelser i arbets- och näringslivet är väl känt. Att det dessutom tas upp i olika ekonomutbildningar är därför helt följdriktigt. Det är inte heller överraskande att den nya examinationsordningen för civilekonomexamen¹ stipulerar att studenten ska:

- visa förmåga att inom det valda ekonomiområdet göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga och samhällsliga frågor såsom de mänskliga rättigheterna och etiska aspekter samt visa medvetenhet om etiska aspekter på forsknings- och utvecklingsarbete.

Etikinslaget i utbildningen i ekonomi är med andra ord välgrundat. Men etikutbildningen – speciellt då den som ska ingå i en civilekonomexamen – behöver få bättre förutsättningar för att kunna planeras, genomföras av kompetenta lärare och utvärderas. Det kräver enligt vår mening att ämnet får en viss tydlighet, såväl i schemat som i lärosätets organisation. Vår undersökning antyder att detta inte alltid är fallet.²

Flera lärosäten argumenterar för att etikämnet lämpar sig bäst för integrering i andra ämneskurser och inte nödvändigtvis som en egen kurs. Vi menar att det finns både för- och nackdelar med detta synsätt. I bästa fall förs livliga etiska diskussioner i andra kurser på dessa lärosäten, diskussioner som sedan kan följas upp och fördjupas med hjälp av olika etiska teorier.

1 Förrordning om ändring i förrordningen (2006:1053) om ändring i högskoleförrordningen (1993:100), SFS 2006:1324.

2 En liknande kartläggning i Norge visade att bara 1 – Handelshøgskolen i Bodø – av 11 ekonomutbildningar på högskolenivå hade etik som kursobligatorium. (Lindberg F & O. Jakobsen: *Etikk og dannelse må på dagsordenen*, Aftenposten, 8 januari, 2009)

Det i sin tur förutsätter att lärarna och studenterna är tillräckligt motiverade och kompetenta för att själva göra en pedagogisk översättning av etiken till de företagsekonomiska ämnena. Det vore naturligtvis önskvärt men det är inte alldeles enkelt för lärare i till exempel finansiering, redovisning och marknadsföring att tillgodogöra sig den etiska begreppsapparaten. Utan en separat kurs i företagsetik kan det även bli svårt att låta någon lärare/doktorand ägna sig åt etik på ett fokuserat sätt eller forskningsmässigt.³

Etik är ett självständigt vetenskapsområde med en mycket välutvecklad och mångfacetterad uppsättning analysmetoder. Den etiska forskningen är likaledes omfattande. Det är inte rimligt att tro att en eller annan artikel, som komplementläsning till annan kurslitteratur, ska kunna förmedla något av detta till studenterna. Med allt för begränsade kurser i etik, eller helt och hållet utan egna kurser, ges etiken inte en ärlig chans i utbildningen. Den riskerar då att uppfattas som ett otydligt kunskapsområde med låg status, ett i efterhand påklistrat perspektiv, alternativt som en individuell känslobaserad fråga med godtyckliga svar.

Det skapas också en del problem i samband med utvärderingar av de olika utbildningarna när ett ämne integreras helt i andra kurser. Frågan får en ytterligare tillspetsning när det gäller civilekonomexamen där det ställs formella krav på att etik ska finnas med i utbildningen. Utvärderingar och jämförelser mellan lärosäten blir då mycket svåra att göra om etiken enbart behandlas som en ”strimma” i andra kurser. Dessa svårigheter kan kvarstå om det enbart erbjuds frivilliga etikkurser.

Undersökningen pekar dessutom åt ett annat håll. Flera lärosäten som har valbara kurser uppger att studenterna väljer att fördjupa sig i etik och att fler skriver uppsatser om företagets ansvar i samhället. De flesta uppger att etikintresset ökar och att studenterna uppfattar etikinslaget i utbildningen positivt och användbart. Det verkar med andra ord finnas en efterfrågan på etikkurser – åtminstone valbara.

En intressant kommentar kommer från Handelshögskolan i Stockholm. Att intresset från ledningen tycks ha sjunkit kan vara en tillfällighet eller bero på andra saker, men det kan också vara en indikation på att ett alltför blygsamt etikinslag inte ger ämnet uppmärksamhet och status.

Finns det kompetens?

Några lärosäten menar att det är svårt att ordna undervisning i större skala eftersom det inte finns tillräcklig lärarkompetens. Det kan naturligtvis vändas till att även bli ett argument för en satsning på etik så att den nödvändiga kompetensen får en arena att utvecklas på.

Denna undersökning är en uppföljning av en liknande kartläggning som gjordes 2002.⁴

3 Samma slutsatser drar de utbildningsansvariga vid Handelshögskolan i Bodø, se ovan.

4 Tullberg, J: *Etik i ekonomundervisningen – En studie över verksamheten vid svenska lärosäten*. Centrum för etik och ekonomi vid Handels-

Hur etiktemat sedan dess fångats upp i den svenska akademiska världen – forskning om ”organisationsetik” för att vara mer specifik – har nyligen undersökts i en annan studie vid Institutet för organisations- och arbetslivsetik vid Ersta Sköndal högskola.⁵ Man fann att drygt 600 publikationer skrivits under åren 2002–2007, att 480 författare varit verksamma på fältet och att hela detta vidsträckta fält tycks domineras av en tämligen instrumentell och företagsekonomiskt färgad grundhållning.

Det generella intrycket är att mycket intressant arbete görs men att ämnet ”organisationsetik” fortfarande är relativt outvecklat. Den akademiska forskningen börjar erbjuda kunskap och kompetens som är anpassad till den bredd i arbetsuppgifter som möter ekonomer från högskolor och universitet, men mycket återstår när det gäller ämnets institutionalisering. Enskilda forskare har under perioden gjort mer eller mindre tillfälliga nedslag i enstaka frågor. Det saknas samlade forskningsmiljöer där organisationsetisk kompetens kan samlas. Samarbeten mellan olika ekonomiska discipliner är sällsynta. Filosoferna är sparsamt företrädna.

Det finns således ett utrymme för kompetensförstärkande åtgärder riktade till företrädare för olika lärosäten som vill utveckla sin etikundervisning för studenter i ekonomi. Detta gynnas måhända av ökade samarbeten och sammanslagningar av mindre högskolor som pågår.

Bologna?

Bilden som växer fram i vår undersökning visar på små och oftast frivilliga kurser i etik. I många fall ger man ingen etikkurs över huvud taget utan föredrar att integrera ämnet i övriga kurser. Hur kommer situationen att påverkas av Bolognaprocessen? Den frågan ligger utanför men accentueras av denna studie.

Bologna-processens syfte är ju att främja en högre kvalitet i utbildningen och underlätta en inomeuropeisk rörlighet. Det förutsätter utvärderingsmöjligheter och jämförbarhet – kanske till och med standardisering. Hittills tycks processen främst ha lett till fler krav men utan att ytterligare resurser tillskjutits. Bland annat Föreningen företagsekonomi i Sverige (FEKIS) har uppmärksammat detta.

Etikämnets intåg är ett av alla dessa nya krav. Kombinationen nytt krav, inga ytterligare resurser, bristande lärarkompetens och otydlighet i kursutbudet är inte en bra grogrund för att höja studenternas förmåga att ”göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga och samhällsliga frågor såsom de mänskliga rättigheterna och etiska aspekter samt visa medvetenhet om etiska aspekter på forsknings- och utvecklingsarbete”.

För att utforma en policy på detta område vore det intressant att se liknande kartläggningar som denna göras på olika lärosäten inom EU.

högskolan i Stockholm, 2002.

5 Brytting, T & A-S, Westelius: *Svensk organisationsetisk forskning åren 2002-2007*, Bokförlaget BAS, 2009.

BILAGA A

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Stockholm 27 december 2009

Etik för ekonomer och civilekonomer

Hösten 2002 genomförde Civilekonomerna en kartläggning av etikundervisning på ekonomutbildningar vid svenska högskolor och universitet. Syftet var att skaffa sig en bild av denna undervisnings förekomst, omfattning och inriktning.

Nu genomför Civilekonomerna tillsammans med Institutet för organisations- och arbetslivsetik vid Ersta Sköndal högskola en uppföljande studie. Det rör sig om två enkäter, den ena avser undervisningen för ekonomer och den andra gäller utbildningen till civilekonom. Svaren är tänkta att spegla situationen under läsåret 2008–2009.

Vi hoppas att du vill ta dig tid att fylla i bifogade frågeformulär och återsända den till oss – antingen till andreas.linderyd@esh.se eller till adressen nedan. Utbildar er högskola både ekonomer och civilekonomer är vi tacksamma om ni fyller i två enkäter.

Andreas Linderyd
Institutet för organisations- och arbetslivsetik (IOA)
Ersta Sköndal högskola
Box 11189
100 61 Stockholm

Vi vill ha ditt svar före 15 januari 2010.

Tack på förhand!

Tomas Brytting
docent, forskningsledare
076 893 10 20

Andreas Linderyd
forskningsassistent
070 798 53 87

BILAGA B: Frågeformulär om civilekonomutbildningen + sammanfattning av kryssfrågor

Etik för civilekonomer

Kartläggning av etikundervisning på Sveriges civilekonomutbildningar

Universitet/högskola:

Svar lämnas av:

1 KURSENS/KURSERNAS OMFATTNING

antal kurspoäng i etik som är obligatoriska
antal kurspoäng i etik som är frivilliga
antal studenter som läser etik
andel av civilekonomerna som läser etik

2 KURSENS INRIKTNING

	<i>i hög grad</i>	<i>till viss del</i>	<i>inte alls</i>
betoning på etiska fallstudier	1	4	1
betoning på egna praktiska övningar	3.	3	-
betoning på moralfilosofiska perspektiv	2	3	1
betoning på neoklassisk nationalekonomi	-	3	3
betoning på varumärkesvård/affärsmöjligheter	2.	2	2
betoning på sociologisk värderelativism	-	4	2
betoning på psykologiska perspektiv	-	3	3
betoning på ett sociobiologiskt perspektiv	-	3	3
annan inriktning	1	-	-

3 KURSENS ANALYSNIVÅ

	<i>i hög grad</i>	<i>till viss del</i>	<i>inte alls</i>
företagsetik som värderingar och ställningstaganden för den enskilda medarbetaren	2	3	1
företagsetik på organisationsnivå			
t.ex. interna regler; värdebaserat ledarskap	2	3	1
företagsetik som branschfrågor	1	3	2
företagsetik som ett bredare samhällsansvar (CSR)	3. .	..2. .	..1. .

4 UNDERVISNINGSFORM

	<i>i hög grad</i>	<i>till viss del</i>	<i>inte alls</i>
föreläsningar	.. 4. .	.. 2. .	.. - . .
seminarier	.. 4. .	.. 2. .	.. - . .
projektarbete (enskilt eller i grupp)	4. .	.. 2	.. - . .

5 EXAMINATION

	<i>ja</i>
genom deltagande	.. 4. .
genom skriftlig eller muntlig tentamen	.. 6. .
genom uppsatsskrivande	.. 4. .

6 LITTERATUR

omfattning i ungefärligt antal sidor	.. 250 – 500. .
litteraturlistor för kurserna	<i>vänligen skicka som bilaga</i>

7 FÖRÄNDRINGAR UNDER NUVARANDE LÄSÅR

Är tidigare valfria kurser numera obligatoriska – eller tvärtom?
.....

Är det fler, ungefär lika många eller färre civilekonomer som studerar etik?
.....

Har något förändrats när det gäller kursens inriktning och upplägg?
.....

8 FÖRÄNDRINGAR UNDER DE SENASTE FEM ÅREN

Kan ni visa förändringar – och i så fall vilka – jämfört med etikundervisningen i början av 2000-talet? Vilka trender ser ni? Ökar eller minskar intresset för etik?
.....
.....

Vad tror du formar omfattning och inriktning av undervisningen?
(Välj det alternativ du tror mest på)

- a) *politiska behov och önskemål* 3
- b) *företagens behov och önskemål* -
- c) *studenternas behov och önskemål* 2
- d) *fakultetens behov och önskemål* 1

9 STUDENTREAKTIONER

Har etikundervisningen på er högskola utvärderats? Om så, vad blev resultatet?

.....
.....

Vad tror du själv om studenternas syn på etikundervisningen i ekonomutbildningen?
(Ringa in ett eller fler nyckelord)

- a) *användbar i vardagen* 3
- b) *provocerande* 2
- c) *onödig* 1
- d) *ökar förståelsen för näringslivet* 2
- e) *orealistisk* -
- f) *trist* -
- g) *ögonöppnare* 5
- h) *affärsmässigt relevant* 3
- i) *för teoretisk* 2
- j) *annat*

Vill du ha en kopia av rapporten när den är färdigställd, ange då namn och adress nedan så skickar vi ett exemplar.

Än en gång: Tack för din hjälp!

Tomas Brytting & Andreas Linderyd

BILAGA C: Frågeformulär om ekonomutbildningen + sammanfattning av kryssfrågor

Etik för ekonomer

Kartläggning av etikundervisning på Sveriges ekonomutbildningar

Universitet/högskola:

Svar lämnas av:

1 KURSENS/KURSERNAS OMFATTNING

antal kurspoäng i etik som är obligatoriska
antal kurspoäng i etik som är frivilliga
antal studenter som läser etik
andel av civilekonomerna som läser etik

2 KURSENS INRIKTNING

	<i>i hög grad</i>	<i>till viss del</i>	<i>inte alls</i>
betoning på etiska fallstudier	..2..	..9..	..3..
betoning på egna praktiska övningar	..4..	..6..	..6..
betoning på moralfilosofiska perspektiv	..6..	..8..	..1..
betoning på neoklassisk nationalekonomi	..-..	..5..	..9..
betoning på varumärkesvård/affärsmöjligheter	..3..	..8..	..3..
betoning på sociologisk värderelativism	..1..	..8..	..5..
betoning på psykologiska perspektiv	..1..	..7..	..6..
betoning på ett sociobiologiskt perspektiv	..-..	..4..	..10..
annan inriktning

3 KURSENS ANALYSNIVÅ

	<i>i hög grad</i>	<i>till viss del</i>	<i>inte alls</i>
företagsetik som värderingar och ställningstaganden för den enskilda medarbetaren	..8..	..6..	..1..
företagsetik på organisationsnivå, t.ex. interna regler; värdebaserat ledarskap	..8..	..7..
företagsetik som branschfrågor	..2..	..5..	..6..
företagsetik som ett bredare samhällsansvar (CSR)	..8..	..6..	..1..

4 UNDERVISNINGSFORM

	<i>i hög grad</i>	<i>till viss del</i>	<i>inte alls</i>
föreläsningar	.. 7..	.. 7..	.. -..
seminarier	.. 9..	.. 5..	.. 1..
projektarbete (enskilt eller i grupp)	.. 7..	.. 5..	.. 2..

5 EXAMINATION

	<i>ja</i>
genom deltagande	.11..
genom skriftlig eller muntlig tentamen	.13..
genom uppsatsskrivande	..9..

6 LITTERATUR

omfattning i ungefärligt antal sidor	.. 20 – 1 500..
litteraturlistor för kurserna	<i>vänligen skicka som bilaga</i>

7 FÖRÄNDRINGAR UNDER NUVARANDE LÄSÅR

Är tidigare valfria kurser numera obligatoriska – eller tvärtom?
.....

Är det fler, ungefär lika många eller färre civilekonomer som studerar etik?
.....

Har något förändrats när det gäller kursens inriktning och upplägg?
.....

8 FÖRÄNDRINGAR UNDER DE SENASTE FEM ÅREN

Kan ni visa förändringar – och i så fall vilka – jämfört med etikundervisningen i början av 2000-talet? Vilka trender ser ni? Ökar eller minskar intresset för etik?
.....
.....

Vad tror du formar omfattning och inriktning av undervisningen?
(Välj det alternativ du tror mest på)

a) <i>politiska behov och önskemål</i>	2
b) <i>företagens behov och önskemål</i>	4
c) <i>studenternas behov och önskemål</i>	5
d) <i>fakultetens behov och önskemål</i>	2

9 STUDENTREAKTIONER

Har etikundervisningen på er högskola utvärderats? Om så, vad blev resultatet?

.....
.....

Vad tror du själv om studenternas syn på etikundervisningen i ekonomutbildningen?
(Ringa in ett eller fler nyckelord)

a) <i>användbar i vardagen</i>	8
b) <i>provocerande</i>	4
c) <i>onödig</i>	2
d) <i>ökar förståelsen för näringslivet</i>	5
e) <i>orealistisk</i>	1
f) <i>trist</i>	-
g) <i>ögonöppnare</i>	8
h) <i>affärsmässigt relevant</i>	6
i) <i>för teoretisk</i>	2
j) <i>annat</i>	

Vill du ha en kopia av rapporten när den är färdigställd, ange då namn och adress nedan så skickar vi ett exemplar.

Än en gång: Tack för din hjälp!
Tomas Brytting & Andreas Linderyd

Publicerat av medarbetare vid IOA

Erik Blennberger

Erik Blennberger: *Etik för ekonomer. Etiska kod för ekonomer inom offentlig och ideell sektor*. Akademikerförbundet SSR 2007.

Erik Blennberger: *Etik och ledarskap. Etiska kod för chefer*. Liber, Malmö 2007.

Erik Blennberger: Etikfrågornas utveckling mellan 1987 och 2007. I *Socionomen* 2007:8.

Erik Blennberger: Värdegrund för äldreomsorgen – underlag och kommentarer. Bilaga i *SOU 2008: 51. Värdigt liv i äldreomsorgen*, 2008.

Erik Blennberger: Chefskap för värdighet och välbefinnande. I Tidningen *Äldreomsorg* 2008:4.

Erik Blennberger: Diakoni, etik och ideologi. I Blennberger & Hansson (red): *Diakoni – tolkning, historik, praktik*. Verbum, Stockholm 2008.

Erik Blennberger: Dödssynder och lust i chefsrollen. Artikel i *LOOP* nr 8, volym 4, 2008.

Erik Blennberger: Att tolka tillit - begrepp och grundfrågor. Kapitel i boken *Tillit i det moderna Sverige - den dumme svensken och andra mysterier*. Redaktör Lars Trädgårdh. SNS förlag 2009.

Erik Blennberger: Människosyn i socialt arbete. Artikel i *Socionomen*, nr 1 2010.

Erik Blennberger: Socialt arbete och frågan om livets mening. Ett kapitel i boken *Hela människan-hjulet - en samtalsmodell för livskunskap & känsla för sammanhang* Studentlitteratur, 2010.

Erik Blennberger: Testfrågor för att utveckla sitt bemötande. Artikel i tidningen *Äldreomsorg* nr 1, 2010.

Erik Blennberger: Etiken och chefen i *Etik i arbetsliv och affärer*. Redaktörer Claes Trollestad och Hans de Geer. SNS-förlag, 2009.

Tomas Brytting

Tomas Brytting: Får man tjäna pengar på de fattiga? I antologin *Vinst*. Verbum, Stockholm 2007.

Tomas Brytting: *Om konsten att ha ansvar*. Vägverket, Borlänge 2007.

Tomas Brytting: Etik och ledarskap. Artikel i *LOOP*, nr 1, volym 3, 2007.

Tomas Brytting: Tack gode Gud – vi är äntligen fria. Krönika i *Grus & Guld*, nr. 3, 2007.

Tomas Brytting och Lars-Olof Hellgren: Ytlighetsfel på finansmarknaden – om behovet av en differentierad finanssektor. I antologin *Mikrofinans – Ger fler småskaliga initiativ ökat globalt välstånd?* SparbanksAkademins skriftserie 2007:2.

Tomas Brytting: Förena patientskydd och godhet. I *Läkartidningen* nr 49-50, 2007.

Tomas Brytting: Banken som kunde tala med småföretagare. Krönika på *SparbanksAkademins* hemsida, december 2007.

Tomas Brytting: Etik i skolan och samhällets tjänst. Förord till *Lärarens handbok*, Studentlitteratur, 2008.

Tomas Brytting: God vinst. Kolumn i Annonsbilaga från *Mikrofinanshuset*, 2008.

- Tomas Brytting: Förtroendevald. Artikel på *SparbanksAkademin*s hemsida, 2 september, 2008.
- Tomas Brytting, Alf Westelius & Ann-Sofie Westelius: Meaning, Authority, Rationality and Care as “MARC’s” of sustainable organisations, *Proceedings from ANZAM 2008, 22nd Annual Australian and New Zealand Academy of Management Conference*, Auckland, New Zealand, 2-5 December 2008.
- Tomas Brytting: Synden – ledarskapets död. Artikel i *LOOP* nr 8, volym 4, 2008.
- Tomas Brytting & Lars-Olof Hellgren: Superficial Malfunctions on the Financial Market - About the need for a different financial sector, i *Microfinance - Towards a small-scale solution for increased Swedish welfare*. Sparbankakademien 2009.
- Tomas Brytting: Den bedrägliga tilliten – Om direktörer som bedrar och organisationer som gör det möjligt, i De Geer, H. & C. Trollestad (red): *Etik i arbetsliv och affärer*, SNS förlag, 2009.
- Tomas Brytting & Ann-Sofie Westelius: *Svensk organisationsetisk forskning åren 2002-2007*. Bokförlaget BAS, 2009.

Andreas Linderyd

Andreas Linderyd: *Fribet utan oberoende – Civila sambället och relationen till stat och kommun*, Sektor3, Stockholm 2008.

Gunhild Wallin

- Gunhild Wallin: Det lönar sig – om etik i vardagen på en vårdcentral. I *Premiss* 2007.
- Kenneth Abrahamsson & Gunhild Wallin: Katekes för ett lärande arbetsliv. I *Premiss* 2007.
- Gunhild Wallin: Lära av Bergman. Krönika i *Sydsvenskan* 4 augusti 2007.
- Gunhild Wallin: Konsten att skapa ett varumärke. *Sydsvenskan* 31 januari 2008.
- Gunhild Wallin: En tidsresa i Panama. *Sydsvenskan* 29 februari 2008.
- Gunhild Wallin: Ojämlighet är ohälsans kärnpunkt. *Sydsvenskan* 28 mars 2008.
- Gunhild Wallin: Arbete som skapar utanförskap. *Sydsvenskan* 25 april 2008.
- Gunhild Wallin: Företagens sociala ansvar. *Sydsvenskan* 23 maj 2008.
- Gunhild Wallin: Dilemma för en fränkopplad. *Sydsvenskan* 18 juli 2008.
- Gunhild Wallin: Det stora ordet jag. *Sydsvenskan* 15 augusti 2008.
- Gunhild Wallin: Äldre som är framgångsrika får lämna scenen. *Sydsvenskan* 12 september 2008.
- Gunhild Wallin: Slaget om förtroendet. *Sydsvenskan* 10 oktober 2008.

Susanne Wigorts Yngvesson

- Susanne Wigorts Yngvesson: Den moraliska journalisten. En analys av yrkesetik, ideal och dygder, *Studies in Social Ethics*, Uppsala 2006
- Susanne Wigorts Yngvesson: Makt att ta moraliskt ansvar, i Petersson, Olof (red) *Medieetik under debatt*, SNS förlag, 2006
- Susanne Wigorts Yngvesson: *Gud är död – länge leve Gud*. I Växjö stifts hembygdskalender, Växjö stift, Växjö 2007.

- Susanne Wigorts Yngvesson: Behovet av trygghet inte riskfritt. Understreckare i *Svenska Dagbladet* 23 augusti 2007.
- Susanne Wigorts Yngvesson. Vad betyder pressetikern? i Mats J Hansson (red) *Förlåtelse, kyrka och sambälle*, Working papers in Theology 5, Uppsala universitet, Uppsala 2007
- Susanne Wigorts Yngvesson: Medier försvagar religiösa traditioner. Understreckare i *Svenska Dagbladet* 24 januari 2007.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Vi sprattlar i ett garn av rädslor. Understreckare i *Svenska Dagbladet* 2 februari 2008.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Övervakningssamhället är redan här. *Svenska Dagbladet* 1 september 2008
- Susanne Wigorts Yngvesson: *Drabbad av journalistik. Moral och värderingar bakom rubrikerna*, PMJ 2008
- Susanne Wigorts Yngvesson: Philosophical approaches to Applied Ethics - Professional Ethics and Journalism, *Societas Ethica* 2008, http://societasethica.uni-erlangen.de/2007/Leysin_proceedings/Yngvesson.pdf
- Susanne Wigorts Yngvesson: Journalistik till salu. Frågor om etik, sanning och verklighet, i Björnsson, Anders och Wadensjö, Bengt (red), *Det ansvarsfulla uppdraget. En vänbok till Mats Svegfors den 23 augusti 2008*, Hjalmarson & Högberg, Stockholm 2008.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Religionens återkomst i den sekulära staten, i Martinson, Mattias (red), *Religion & Existens. Årsskrift för Teologiska föreningen i Uppsala*, Uppsala 2008.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Lusten att begränsa - behovet att försvara, i Anders R Olsson och Lars-Gunnar Liljestrand (red), *Till Tryckfrihetens försvar - en ögnasten i ett fritt rike*, Studentlitteratur, Lund 2009.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Den religiösa opinionen och makten över tron, *Värstingekristna i drevet*, Artos, Skellefteå, 2009.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Den prisvärda journalistiken. Etik, sanning och nytta, i De Geer, Hans och Trollestad, Claes (red), *Etik i arbetsliv och affärer*, SNS, Stockholm, 2009.
- Susanne Wigorts Yngvesson: *Förtroendevaldas och chefstjänstemäns introduktion. En studie bland kommuner, landsting och regioner avseende mänskliga rättigheter vid introduktionsutbildningar*, beställningsutredning från Delegationen för mänskliga rättigheter, utredningen genomförd tillsammans med Elena Namli och Kjell-Åke Nordqvist, 2009.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Livet med maskiner. Relationer och ansvar i en teknologiserad kultur, Lindfelt, Mikael och Gustafsson Lundberg, Johanna (red), *Uppdrag samliv*, Verbum, Stockholm, 2009.
- Susanne Wigorts Yngvesson: Rädslan för passionen vår tids tragedi, Under Strecket, *Svenska Dagbladet* 16 december 2009.

Debattartiklar

- Tomas Brytting, Erik Blennberger, Gunhild Wallin, Ann-Sofie Westelius, Susanne Wigorts Yngvesson: Pinsamt Svenskt Näringsliv. Brännpunkt, *Svenska Dagbladet* 13 december 2007.
- Tomas Brytting, Erik Blennberger, Gunhild Wallin, Ann-Sofie Westelius, Susanne Wigorts Yngvesson: Svenskt Näringsliv slår in öppna dörrar. Brännpunkt, *Svenska Dagbladet* 22 december 2007.
- Erik Blennberger & Andreas Linderyd: Tunt om civilt samhälle. Brännpunkt *Svenska Dagbladet* 12 december 2008.

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA ARBETSRAPPORTSERIE | NR 69

Den här rapporten redovisar resultatet av en enkätundersökning där etikinnehållet i samtliga svenska civilekonom- och ekonomutbildningar på högskolenivå kartlagts.

Etikintresset växer och erfarenheterna från etikkurserna är överlag goda. Bilden är dock splittrad över landet och antalet obligatoriska kurser är mycket lågt. Detta är förvånande eftersom den nya examensordningen (2007) för civilekonomexamen stipulerar att etik ska tas upp i undervisningen.

Författarna förespråkar en tydligare institutionalisering av etiken i de olika ekonomutbildningarna, inte minst för att möjliggöra kompetensutveckling bland lärarna och den jämförbarhet och fortlöpande utvärdering som Bologna-processen förutsätter.

Studien har genomförts vid Institutet för organisations- och arbetslivsetik (IOA) vid Ersta Sköndal högskola, med finansiellt stöd av Civilekonomerna.

I arbetsrapportserien vid Ersta Sköndal högskola ges möjlighet att ge ut delrapporter, delresultat av större studier och aktuella kunskapsöversikter.